

Ключевые слова: Хмельницька гуманитарно-педагогічна академія, 95 лет образовательного пути, образовательно-воспитательный процесс, педагогическая практика, научная работа, направления воспитательной работы.

Shorobura I. M.

KHMELNYTSKYI HUMANITARIAN-PEDAGOGICAL ACADEMY:
95 YEARS OF EDUCATIONAL WAY

The article covers the educational way of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy for the 95 years of its existence. The activity of pedagogical courses, pedagogical school, pedagogical technical college, specialized school, college and institute is shown. It is stressed on working out the concept of stage education of children's tutors of pre-school age, primary school teachers, teachers of music, ethics and aesthetics. Special attention is paid to the status of Humanitarian-Pedagogical Academy. The peculiarities of educational process, scientific work, pedagogical practices and art groups are revealed. The work of constantly operating postgraduate course, specialized Scientific Board is mentioned. The thematic of the international and all-Ukrainian scientific-practical conferences has been shown, collections of scientific works of the Academy are offered. The peculiarities of introduction of European credit-transfer system for bachelors and masters' preparation are reflected in the article. It is shown that within the structure of the educational establishment function regional laboratory of professional stage preparation of pedagogues of primary element of education of the Institute of pedagogical education and education for adults of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, laboratory for the problems of philosophy of the Institute of higher school of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, laboratory of social-pedagogical problems of students' adaptation for the studies under the conditions of higher educational establishments of the University of educational management of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Podillia region branch of the Institute of art criticism, folklore study and ethnology named after M.Rylskyi of National Academy of Sciences of Ukraine, laboratory of V.O.Sukhomlynskyi, laboratory of humane pedagogy. The cooperation with the other higher educational establishments of Podillia region, Ukraine, some European countries, public and scientific institutions and organizations is fruitful. The main directions of educational work are shown, the materials about folk chorus collectives, about bases of practice and library functioning are offered.

Keywords: Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, 95 years of educational way, educational process, pedagogical practice, scientific work, directions of educational work.

УДК 373.2 (092) (477)

Васильєва С. А.*

**СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ
СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РІЗНИХ ТИПІВ В УКРАЇНІ
З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.**

У статті обґрунтовано вибір системного підходу для дослідження процесу розвитку системи ДНЗ різних типів в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.). Зокрема, у філософському аспекті варто здійснювати дослідження розвитку системи ДНЗ різних типів з огляду на діалектико-матеріалістичну концепцію та закони буття – закон діалектичної протилежності, закон взаємного переходу кількісних і якісних змін, закон заперечення-заперечення. Цей філософський концепт дозволив звернутися до системного підходу, який представлено в наукових працях А. Авер'янова та В. Афанасьєва, й обґрунтувати його доцільність щодо вивчення розвитку дошкільних навчальних закладів України як складної та цілісної системи.

Ключові слова: системний підхід, система дошкільних навчальних закладів різних типів, діалектико-матеріалістична концепція, всезагальні закони буття.

*© Васильєва С. А.

Сучасний розвиток системи дошкільних навчальних закладів різних типів в Україні зумовлено низкою соціально-політичних чинників, соціально-економічних передумов в Україні, які висувають першочергові завдання модернізації та реформування означеної системи. Ці процеси спричинені інтеграцією нашої країни до європейського простору та процесами впровадження зарубіжного досвіду. Водночас аналіз історіографічних джерел доводить, що ми маємо вагомий досвід функціонування дошкільних закладів різних типів в УРСР і дошкільних навчальних закладів різних типів в Україні як цілісних, складних систем, що зумовлює вивчення процесу розвитку системи ДНЗ різних типів саме в контексті системного підходу для впровадження в практику його позитивних надбань.

Результати аналізу наукових поглядів щодо організації дослідження історико-педагогічних фактів і явищ із загальної та дошкільної педагогіки, наукових розвідок зі спеціальної та корекційної педагогіки дозволили дійти висновку, що праці Л. Артемової, Л. Березівської, Т. Берник, Т. Бондаренко, В. Бондаря, С. Дітковської, В. Курила, Л. Лохвицької, С. Мартиненко, І. Погорілої, В. Сидоренко, О. Таранченко, І. Улюкаєвої побудовані з використанням системного підходу, що надало змогу авторам розглянути об'єкти дослідження як цілісні системи з притаманними для них взаємозв'язками та суперечностями. У дослідженнях Л. Артемової, Л. Березівської, Т. Берник, Т. Бондаренко, В. Бондаря, А. Бондаря, С. Дітковської, В. Курила, Л. Лохвицької, С. Мартиненко, І. Погорілої, В. Сидоренко, О. Таранченко, І. Улюкаєвої використано системний підхід як доцільний для вивчення складних історико-педагогічних об'єктів, що забезпечує розгляд елементів і компонентів цілісної педагогічної системи в контексті політичних, соціальних і педагогічних процесів в Україні. Обираючи системний підхід до здійснення нашого дослідження, ми врахували наукові погляди Т. Степанової (ДНЗ як педагогічна система), П. Стефаненко (генеза дидактичної системи), В. Кушніра (педагогічний процес як система), які вважають, що за допомогою системного підходу можна здобути знання, які розкриватимуть сутність системи, її структуру як єдиного цілого та розглядають у контексті системного підходу ціле як педагогічну систему. Звернення до системного підходу як провідного в дослідженні процесу розвитку системи дошкільних навчальних закладів різних типів в Україні з другої половини ХХ – початку ХХІ століття, на нашу думку, дозволяє розглядати об'єкт нашого дослідження як систему, якій притаманні цілісність, взаємозв'язки та специфічні закономірності.

Водночас аналіз історіографічних джерел дозволяє констатувати, що для дослідження процесу розвитку системи ДНЗ різних типів у заявлених хронологічних межах варто розглянути наукові праці, які розкривають методологічні механізми дії системного підходу та, обравши більш доцільний, на його основі побудувати дослідження відповідно до історико-педагогічного знання з огляду на складність і цілісність системи.

Метою статті є обґрунтування вибору системного підходу для дослідження процесу розвитку системи ДНЗ різних типів в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Насамперед вважаємо за потрібне розглянути процес розвитку системи ДНЗ різних типів у філософському аспекті як певну форму зміни, особливий вид руху, якому притаманні закономірні, спрямовані, незворотні, якісні зміни. О. Данилян і В. Тараненко наголошують, що розвиток – це виникнення нового, того, чого не було раніше, і водночас розкривають питання «нового» з огляду на його відмінність від старого в рівні розвитку. На цій основі виокремлюють дві тенденції – прогресивну і регресивну, їх паралельне існування в суспільстві. З огляду на діалектико-матеріалістичну концепцію варто припустити, що джерелом розвитку системи ДНЗ різних типів є внутрішні протилежності (відносини між якими називаються суперечностями)

у процесі функціонування ДНЗ різних типів. Водночас протилежності всередині процесу функціонування ДНЗ перебувають в єдності, у взаємозв'язку й протидії. Ця протидія є джерелом розвитку ДНЗ різних типів та відповідно і самої системи ДНЗ різних типів, що відповідає всезагальному закону буття – закону діалектичної протилежності.

Формою розвитку є взаємне перетворення кількісних та якісних змін і те, що процесу функціонування ДНЗ різних типів властива кількісна та якісна визначеність, які перебувають у нерозривному зв'язку та постійній зміні, свідчить про присутність закону взаємного переходу кількісних і якісних змін. Сутність таких змін, їх прояв можемо простежити на основі історіографічних джерел. Поступові кількісні змінювання накопичуються, порушують міру існування типології ДНЗ і призводять до переміни її якісного стану. Така зміна відбувається у формі стрибка, перерви поступального розвитку ДНЗ різних типів і відповідно розвитку їх системи. У контексті загального закону буття – закону заперечення-заперечення – варто враховувати момент спадкоємності, який вбачаємо в тому, що ніби-то відбувається повернення до ДНЗ, які функціонували раніше, що дозволяє умовно розглядати процес розвитку ДНЗ різних типів у спіралевидній формі, що може свідчити про поступальний характер системи ДНЗ різних типів.

У контексті категорій діалектики важливим є розгляд частини й цілого. Частина й ціле – категорії, які відображають відношення між сукупністю предметів чи сторін, елементів і зв'язків, що їх об'єднує і призводить до появи в цій сукупності нових властивостей та закономірностей, не притаманних предметам, сторонам, елементам у їх розчленованості. Діалектика пропонує розгляд частини й цілого в їх діалектичній єдності. При утворенні цілого виникає нова якість, яка визначається частинами – їх кількістю і певним типом взаємодії. Ціле й частина – це категорії, які взаємопов'язані з поняттям «система». Система – це сукупність певних елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Цей філософський концепт дозволяє звернутися до системного підходу, який представлено в наукових працях А. Авер'янова та В. Афанасьєва, з метою дослідження розвитку дошкільних навчальних закладів України як складної та цілісної системи [1; 2].

Аналіз словникових джерел дозволив виокремити системний підхід як загальнонаукову методологічну концепцію, особливу стратегію наукового пізнання і практичної діяльності, яка орієнтує на розгляд складних об'єктів як деяких систем, і визначити загальне ключове поняття системного підходу – систему як множини елементів з відносинами та зв'язками між ними, які утворюють цілісність [14; 15].

Учені розглядають систему як комплекс елементів, які перебувають у взаємодії (Л. Берталанфі), як множини елементів разом із відношеннями між ними (І. Міллер), як сітку взаємопов'язаних елементів любого типу концепцій, об'єктів, людей (Р. Акофф). Властивістю системи є наявність системної якості, тобто властивості системи визначаються наявністю та специфікою зв'язку та відношень між елементами, конструюються як інтегративні властивості системи як цілого (В. Садовський, В. Тютін) та такої властивості як цілісність (Н. Чумаченко, А. Савченко, В. Коренєв) [1; 2; 8; 12; 13]. В. Афанасьєв розглядає цілісну систему як систему, у якій внутрішні зв'язки частин між собою є домінуючими щодо руху цих частин та зовнішнього впливу на них [2, с. 26].

Характеристику соціальної системи як цілісної надають Л. Берталанфі, І. Міллер, Р. Акофф, які до її атрибутів відносять наявність компонентів і зв'язків між ними; Г. Поспелов та В. Іриков додають цілісність і відносну самостійність, єдність щодо середовища; І. Верещагін вважає, що атрибутом системи в суспільстві є існування мети та ієрархічності (сходинок) побудови, структури, до того ж кожна сходинка ієрархії є засобом досягнення мети сходинки більш вищого рівня; Н. Чумаченко, А. Савченко та В. Коренєв виокремлюють такі ознаки системи: система характеризується загальною

метою, складається з взаємопов'язаних елементів, існує в оточенні, яке становить собою обмеження системи; володіє ресурсами, які забезпечують її функціонування, очолюється керівним центром (органом управління) [1; 2; 7; 12]. На думку В. Афанасьєва, перелік ознак системи, який запропоновано І. Блаубергом та Е. Юдіним, є підґрунтям для визначення ознак цілісної системи, аспектів системного підходу: цілісність, наявність у системі двох або більше типів зв'язків (просторових, функціональних, генетичних та інших), структура (організація) системи, наявність рівнів та ієрархії рівнів, управління, мета та доцільний характер, самоорганізація, функціонування та розвиток [2; 3].

На системному вивченні багатогранності сторін, елементів, відношень, внутрішніх і зовнішніх факторів функціонування і розвитку соціально-педагогічного процесу наголошував С. Гончаренко [4]. Ю. Сурмін презентує системний підхід як єдність методологічної інтеграції і диференціації та домінування тенденції об'єднання, збирання методологічного комплексу [11]. С. Харченко розглядає системний підхід як загальнонауковий рівень методології, всезагальний зв'язок і взаємозумовленість явищ та процесів навколишньої дійсності, систему як соціально-педагогічне та цілісне явище, визначає як множину взаємопов'язаних елементів, які об'єднані загальною метою функціонування та єдністю управління у взаємодії з середовищем.

Доцільність системного підходу до вивчення проблеми розвитку системи ДНЗ різних типів у визначений період зумовлена наявністю мети функціонування дошкільних навчальних закладів різних типів, які, з одного боку, утворюють систему цілей, доповнюють одна одну й водночас підпорядковані єдиній меті – здійсненню дошкільної освіти та початкової освіти в Україні – з іншого, що дозволяє говорити про процес функціонування ДНЗ різних типів як складної системи.

Система ДНЗ різних типів – складна, утворена з множини елементів. У контексті нашого дослідження виокремлюємо її елементи – дошкільні навчальні заклади різних типів як об'єкти та елементи системи як суб'єкти – діти раннього та дошкільного віку, дорослі. Використання системного підходу до дослідження дошкільних навчальних закладів як систем з множиною елементів і взаємозв'язків між ними є доцільним з огляду на існування специфічних властивостей складної системи в кожній із систем. Так, для ДНЗ характерним є присутність елементів, яким властиві особливості, що формують його структуру; взаємозв'язок і взаємозалежність елементів між собою; наявність внутрішньої організації; яскраво вираженої ієрархічності (система, яка керує, та підсистема, якою керують); цілісність кожного ДНЗ як системи досягається через складові елементи; існування в зовнішньому середовищі, від якого залежить система, з яким вона взаємопов'язана; наявність мети; розвиток у часі – динамічність; наявність суперечностей. Можна попередньо говорити про те, що перераховані вище характерні особливості складної системи є притаманними кожному з ДНЗ різних типів, відповідно належать і системі ДНЗ різних типів та характеризують їх як складну.

Цілісності, як одній з інтегративних якостей системи взагалі, притаманне існування якісно-тотожних елементів, які складають ціле, і ціле без них неможливе [1; 2]. Отже, послуговуючись історіографічними джерелами, які вказують на існування ДНЗ різних типів у історичному часі нашого дослідження, можна стверджувати, що процес розвитку системи ДНЗ різних типів має якісно-тотожні елементи, відповідно має системну цілісність.

Використання системного підходу, на нашу думку, дозволяє відстежити утворення системи ДНЗ різних типів як цілісної системи, а саме виникнення нових її якостей, зміну вихідних елементів за умов утворення нових, які при утворенні системи були відсутніми.

Доцільним є використання системного підходу з огляду на те, що за якісних перетворень елементів в історичному часі нашого дослідження може відбутися виникнення чи то руйнування якості цілісності самої системи, що уможливорює розгляд

розвитку системи дошкільних навчальних закладів різних типів і поділ історичного часу на періоди. Водночас це свідчить про її цілісність і системність як якісну визначеність. Саме поняття системності відбиває одну з важливих рис дійсності – здатність елементів входити до такої взаємодії, у результаті якої утворюються їх нові якості, не властиві взаємодіючим елементам [1; 2].

У контексті *системно-структурного аспекту* системності, цілісності, послуговуючись Законом про дошкільну освіту (2001), можемо вказати на те, що система дошкільних навчальних закладів різних типів підпорядкована органам управління освітою та взаємодіє з науковими й методичними установами, які є системами вищого порядку з власними елементами. Водночас система дошкільних навчальних закладів є елементом системи дошкільної освіти в Україні. Варто наголосити, що елементами постають підсистеми. Підсистеми – це такі частини системи, які у свою чергу також створені з елементів, це системи в системі більш вищого рівня [1; 2]. Адміністративна, методична, медична, господарська служби, які співпрацюють у ДНЗ різних типів, є підсистемами, що створені з власних елементів.

Розглядаючи систему ДНЗ різних типів у *системно-функціональному аспекті* системності, розуміємо функції системи та її елементів як дію цієї системи, її елементів із залученням засобів. Функції елементів похідні від функцій системи, вони є сутністю дії, спрямовані до досягнення системних цілей. Водночас, працюючи на головну мету системи ДНЗ різних типів, її елементи виконують свої специфічні функції, дії для досягнення специфічної (не системної мети). Цю специфічну мету елементів розуміємо як засіб досягнення загальної мети системи. Водночас маємо враховувати, що досягнення підцілей є результатом функціонування елементів [1; 2].

Кожна система діє, перебуває в зовнішньому щодо неї середовищі, пов'язана з множиною комунікацій. Кожна система більш високого рівня ставить перед цією системою мету, завдання, виокремлює ресурси, нормативи – так розгортається такий аспект системності, як *системно-комунікативний* [1; 2]. Ураховуючи, що система дошкільних навчальних закладів різних типів є елементом системи дошкільної освіти в Україні, важливим для нас є виокремлення зовнішнього середовища з яким система ДНЗ різних типів перебуває в тісному зв'язку. Таким середовищем є органи управління освітою та наукові й методичні установи.

До органів управління освітою відносимо ті, які власне є постачальниками інформаційних (мети, нормативів) і частково постачальниками матеріальних ресурсів для функціонування ДНЗ як системи та як елементу системи – ДНЗ різних типів, що вкотре наголошує на складності системи. До постачальників інформаційних і частково матеріальних ресурсів відносимо районні та міські управління освіти, районні й міські науково-методичні центри. Водночас вищевказані структури підпорядковані та є елементами таких структур, як Департамент освіти і науки в Україні, Міністерство освіти і науки в Україні; до наукових і методичних установ відносимо науково-дослідні інститути НАПН України, вищі навчальні заклади освіти, інститути післядипломної педагогічної освіти.

Історичний аспект системності вказує на те, що кожна система історична, тобто вона має свій початок, процес поступовості, якому характерні кількісні зміни в якісно-тотожних елементах, диференціація, інтеграція, субординація, що супроводжують розвиток системи дошкільних закладів різних типів в УРСР, стійка диференціація, яка свідчить про її розквіт. Цей аспект системності вмотивовує до врахування передумов розвитку системи та чинників, які впливають на її розвиток, наповнення історичного часу подіями, які дозволяють констатувати вищевказані процеси та процес загибелі системи ДЗ різних типів, зумовлений зміною її якості, яка відображена в меті, функціях, специфіці, структурі ДЗ різних типів. Такі зміни сприяють створенню нової системи, зокрема системи ДНЗ різних типів, яка за умови кількісного зростання або зменшення

якісно-тотожних елементів, процесу диференціації перебуває в стані поступового розвитку [1; 2].

Поряд зі специфічним підбором елементів, специфічною структурою є інші системотвірні, системозбережні чинники, які називаються інтегративними, саме вони розкривають аспект системності, цілісності – *інтегративний*, тобто управлінський, бо важливим фактором системності є управління [1; 2]. Управління дошкільними навчальними закладами різних типів як елементами системи ДНЗ різних типів здійснюють безпосередньо органи управління освітою на всіх її рівнях. У свою чергу управління не можливе без інформації, даних, відомостей, які характеризують стан, цілісність системи ДНЗ різних типів, указують на мету системи та похибки, їх причини. Інформація є засобом зв'язку елементів системи один з одним, кожного з елементів із системою в цілому, а системи – із середовищем, що складає аспект системності – *інформаційний* [1; 2].

Варто наголосити, що системний підхід у системному аспекті дозволяє розглядати різні соціальні об'єкти. Кожна система є елементом системи більш високого рівня та має в собі системи нижчого, більш елементарного порядку. Носієм соціальної системної якості є людина в рамках соціальної системи різних рівнів. Елемент є мінімальним носієм, проте і він виконує в системі визначальну функцію, слугує системі та працює на неї [1; 2]. У ДНЗ як системі та її елементах (адміністративній, методичній, медичній, господарській службах) виокремлюємо завідувача, методиста, вихователів, практичного психолога, соціального педагога, інструктора з фізичного виховання, музичного керівника, лікаря, медичну сестру, процедурну медичну сестру, завідувача господарською частиною як елементи, які підпорядковані системам більш високого рівня.

Наступним моментом дослідження розвитку системи дошкільних навчальних закладів різних типів як цілісної є визначення її в контексті чотирьох основних класів цілісних систем, відмінності яких пов'язані передусім з її сутністю, характером і виникненням (походженням). Перший клас систем – це системи, що існують в об'єктивній дійсності, живій чи неживій природі. Вони виникли, пройшли шлях становлення та розвитку незалежно від мети, волі та свідомості людини. Вони просто є в дійсності й людина їх пізнає, відображає у своїй свідомості. Другий клас – системи концептуальні, ідеальні, з різним ступенем повноти та точності, певною мірою відображають реальні системи. Іноді вони бувають абстрактними (наукові теорії). Ідеальні системи об'єктивні за джерелом, виникненням, оскільки їх першоджерелом є об'єктивно реальна дійсність. Третій клас систем – це системи, які спроектовані, сконструйовані та створені людиною з потрібною для неї метою. Це штучні, сконструйовані системи, вони створюються людиною за раніше розробленими планами та проектами. Четвертий клас систем – це «змішані системи», у яких органічно поєднано елементи, що є продуктом природничої або суспільної природи, та елементи, створені людиною [1; 2]. Систему дошкільних навчальних закладів різних типів як таку, що підпорядкована та створена для функціонування відповідно до мети, визначеної людьми та для людей, відносимо до третього класу систем.

За М. Слемневим, системи можуть бути прості та складні. Діапазон складності, який характеризується кількістю елементів, зв'язків і відношень у єдності з їх різноманітністю, значний [9, с. 19]. А. Авер'янов розрізняє цілісні та сумативні, органічні та механічні, динамічні та статичні, відкриті та закриті, саморганізовані та неорганізовані, керівні та некерівні системи [1, с. 21]. Л. Петрушенко класифікує системи за походженням (штучні та природні), за змістом (матеріальні та ідеальні), за відношенням до причинно-наслідкових зв'язків (детерміновані та ймовірні), за відношенням до навколишнього середовища (відкриті й закриті (замкнені)) [6]. Вагомим для нашого дослідження є наукове бачення Т. Степанової, яка відносить

дошкільні навчальні заклади до педагогічної системи як складової соціальної системи та визнає їх відкритими, коли між ними та зовнішнім світом відбувається постійний обмін інформацією [10].

Ураховуючи термінологічний аналіз довідкових джерел і багатомірність визначень поняття «система», під поняттям «система дошкільних навчальних закладів різних типів» розуміємо множину якісно-тотожних елементів – дошкільних навчальних закладів різних типів, якій притаманний процес суперечливої єдності виникнення та становлення, кількісного зростання та якісних змін, цілісність, взаємозв'язки та специфічні закономірності.

Отже, вибір системного підходу, як провідного для дослідження розвитку системи дошкільних навчальних закладів різних типів в Україні, дозволить нам вивчити систему дошкільних навчальних закладів різних типів як цілісну з урахуванням організаційних і процесуальних особливостей. Надалі доцільно розглянути систему як таку, якій притаманні загальне й особливе в меті, множина та специфіка, якісна тотожність елементів, специфіка структури (внутрішньої організації), суперечності в функціональних якостях, а також процес внутрішньої та зовнішньої взаємодії із зовнішнім середовищем. На основі системного підходу потрібно виокремити критерії періодизації розвитку дошкільних навчальних закладів різних типів в Україні в заявлених хронологічних межах.

Література:

1. Аверьянов А. Н. Система: философская категория и реальность / А. Н. Аверьянов. – М. : Мысль, 1976. – 188 с.
2. Афанасьев В. Г. Системность и общество / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1980. – 368 с.
3. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1973. – 270 с.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методол. поради молодим науковцям / Семен Устимович Гончаренко. – Київ ; Вінниця : Вінниця, 2008. – 278 с.
5. Дружинин В. В. Проблемы системологии: проблемы теории сложных систем / В. В. Дружинин, Д. С. Конторов ; с предисл. В. М. Глушкова. – М. : Сов. радио, 1976. – 295 с.
6. Петрушенко Л. А. Единство системности, организованности и самодвижения : (о влиянии философии на формирование понятий теории систем) / Л. А. Петрушенко. – М. : Мысль, 1975. – 286 с.
7. Поспелов Г. С. Программно-целевое планирование и управление : введение / Г. С. Поспелов, В. А. Ириков. – М. : Сов. радио, 1976. – 440 с.
8. Садовский В. Н. Основания общей теории систем : логико-методол. анализ / В. Н. Садовский. – М. : Наука, 1974. – 276 с.
9. Слемнев М. А. Простое и сложное в природе и познании / М. А. Слемнев ; под ред. Д. И. Широканова. – Мн. : Наука и техника, 1976. – 143 с.
10. Степанова Т. М. Трансформація змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець XIX – XX століття) : монографія / Тетяна Михайлівна Степанова. – Київ : Слово, 2011. – 424 с.
11. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: підруч. для науковця / Юрій Петрович Сурмін. – Київ : Навч. – метод. центр «Консорціум з удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2006. – 302 с.
12. Тьютин В. С. Отражение, системы, кибернетика : теория отражения в свете кибернетики и системного подхода / В. С. Тьютин. – М. : Наука, 1972. – 256 с.
13. Чумаченко Н. Г. Принятие решений в управлении производством / Н. Г. Чумаченко, А. П. Савченко, В. Г. Коренев. – Киев : Техніка, 1978. – 191 с. – (Библиотека инженера).
14. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голова редкол. В. І. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.
15. Философская энциклопедия : в 5-ти т. / глав. ред. Ф. В. Константинов. – М. : Сов. энциклопедия, 1960 – Т. 1 : А–Дидро. – 1960. – 504 с. ; Т. 2 : Дизъюнкция–Комическое. – 1962. – 574 с. ; Т. 3 : Коммунизм–Наука. – 1964. – 584 с. ; Т. 4 : Наука логики– Сигети. – 1967. – 591 с. : портр. ; Т. 5 : Сигнальные системы – Яшты. Указатель. – 1970. – 740 с.

Васильєва С. А.

СИСТЕМНИЙ ПОДХІД К ИЗУЧЕНИЮ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ
ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ РАЗЛИЧНЫХ ТИПОВ В УКРАИНЕ
СО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX В. – НАЧАЛА XXI ВЕКА

В статье обоснован выбор системного подхода для исследования процесса развития системы ДУУ различных типов в Украине (вторая половина XX в. – начало XXI в.). В частности, в философском аспекте, следует осуществлять исследования развития системы ДУУ различных типов с учетом диалектико-материалистической концепции и законов бытия: закона диалектической противоположности, закона взаимного перехода количественных и качественных изменений, закон отрицания-отрицания. Данный философский концепт позволил обратиться к системному подходу, который представлен в научных трудах А. Аверьянова и В. Афанасьева, и обосновать его целесообразность в изучении развития дошкольных учебных учреждений Украины как сложной и целостной системы.

Ключевые слова: системный подход, система дошкольных учебных учреждений разных типов, диалектико-материалистическая концепция, всеобщие законы бытия.

Vasilieva S. A.

SYSTEMS APPROACH TO STUDY THE DEVELOPMENT OF SYSTEM
OF PRESCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF VARIOUS TYPES IN UKRAINE
SINCE THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY – BEGINNING OF XXI CENTURY

The choice of a systematic approach to the study of the development process of the system of different types of preschool educational establishments in Ukraine (the second half of the XX century – the beginning of XXI century) is represented in the article. In particular, in the philosophical aspect, we should carry out research of various types of preschool educational establishments' system based on the dialectical materialist conception of life and the laws: the law of dialectical opposites, the law of mutual transformation of quantitative and qualitative changes and the law of negation of the negation. This philosophical concept gives possibility to refer to the systems approach, which is presented in scientific works of A. Averianov and V. Afanasiev and prove its suitability to study the development of preschool educational establishments of Ukraine as a complex and integrated system.

The system of preschool educational establishments' types is considered in the context of system-structural aspects of system, integrity; systematic and functional aspects of system, system-communicative aspect; historical aspect systematic, integrative information. It is also considered in the context of the four major classes of whole systems.

The notion of «system of pre-school educational institutions of different types» is specified as a set of qualitative and identical elements of preschool educational establishments' type, which is integral in the process of the contradictory unity of the origin and formation, the quantitative growth and qualitative changes, integrity, relationships and specific laws.

Keywords: systemic approach, the system of preschool educational establishments of different types, the dialectical-materialist conception, the universal laws of life.

Рецензент: Кузьменко В. В.

УДК 37:351.851 (477)

Гончар М. В.*

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ У СФЕРІ ОСВІТИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НАПРИКІНЦІ XVIII – ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XIX СТ.

У статті характеризується процес інституційного формування системи державного нагляду у сфері освіти на українських землях у складі Російської імперії наприкінці XVIII – першій третині XIX ст.

Установлено, що протягом зазначеного періоду царським урядом через прийняття низки

*© Гончар М. В.